

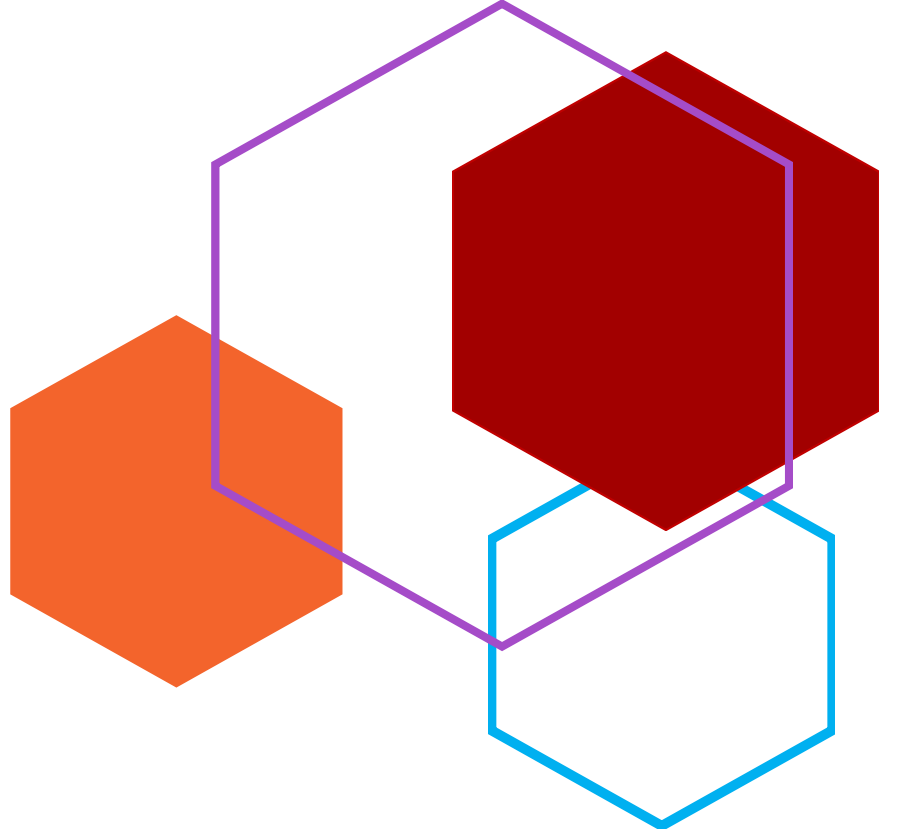
MiReKoc

MiReKoc Çalışma Notları

**İklim Değişikliği ve Göç: Küresel
Tartışmaları Türkiye'ye Taşımak**

Hacer Gören ve Ahmet İçduygu

01/2023

KOÇ ÜNİVERSİTESİ GÖÇ ARAŞTIRMALARI UYGULAMA ve ARAŞTIRMA MERKEZİ (MiReKoc) HAKKINDA

Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (MiReKoc), 2004 yılından bu yana göç alanında orijinal ve yenilikçi araştırmalar yürütmektedir. Akademik iş birliklerinin yanı sıra araştırmacılar, politika yapıcılar, uluslararası kurumlar ve sivil toplum arasındaki diyalogu güçlendirerek uluslararası göç alanındaki araştırmaları bir adım öteye taşımayı amaçlamaktadır. MiReKoc, göç alanında çalışan kurum ve kişilerin araştırma kapasitesini artırmak amacıyla kurulmuş ve günümüzde bu doğrultuda bilimsel çalışma ve iş birliğini teşvik etmeyi amaçlayan, küresel çapta önde gelen, İstanbul merkezli ve çok disiplinli bir araştırma merkezidir.

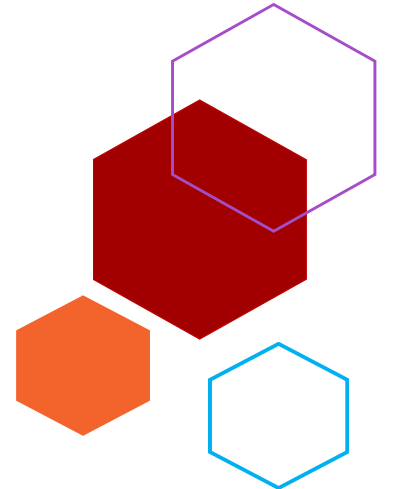
<http://mirekoc.ku.edu.tr>

Prof. Dr. Ahmet İçduygu: Koç niversitesi'nin Uluslararası İlişkiler ve Sosyoloji Bölümlerinde profesör olarak ders vermektedir. Ayrıca 2004'ten bu yana Koç Üniversitesi G Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (MiReKoc) kurucu direktörü olarak görev yapmaktadır. 2014-2017 döneminde Koç Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dekanlığı yapmıştır. Araştırmacı ve misafir ğretim yesi olarak İsv, İngiltere, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri ve Hollanda'da bulunmuştur. Avrupa Birliği, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası G rgt gibi uluslararası kuruluşlara danışmanlık yapmış ve onlar adına araştırma projeleri gerçekleştirmektedir. Yoğunlukla uluslararası g ve yurttaşlık konularına odaklanan on kitabı ve yüzün üzerinde makalesi vardır.

Hacer Gören: Koç Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora adayı ve MiReKoc araştırmacılarındandır. Lisansını Marmara Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümünde, yüksek lisansını ise İstanbul Őehir Üniversitesi Kültürel alışmalar Bölümü'nde tamamlamıştır. 2009-2018 yılları arasında, kamu, özel sektör ve düşünce kuruluşlarında yazılı çevirmen, konferans çevirmeni ve araştırmacı olarak çalışmıştır. İklım krizinin sosyolojisine odaklanan Gören'in doktora araştırması; kırsalda iklim krizine uyum süreç ve pratikleri üzerinedir. Özellikle iklim krizi uyum ve azaltım süreç ve pratiklerinde sosyal sermayenin ve kurumların rolüne odaklanmaktadır. İklım-evre-g ilişkisi; iklim değişikliği söylemleri, Antroposen/Kapitalosen; bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ise diğer araştırma alanları arasındadır.

İçerik

Giriş	5
İklim-Çevre-Göç İlişkisi Ne Değildir?	6
İklim Değişikliği ve Göç İlişkisinin Çoklu Nedenselliği ve Karmaşıklığı	8
İklim Nedeniyle Göç Edenler Nasıl Adlandırılmalı?	11
İklimsel/Çevresel Faktörler Nedeniyle Yerinden Olanların Yasal Statüleri: Bir Tartışma Alanı	12
Sonlandırırken: İklim-Göç İlişkisi Tartışmalarını Türkiye'ye Taşımak	14
Referanslar	19

İklim değişikliği ve iklimsel felaketlerin göçü nasıl etkilediğine dair bilimsel çalışmalar, 1990'lardan itibaren hızlı bir ilerleme kaydetti. Özellikle son on yılda gerek nitel gerekse nicel anlamda bilimsel araştırmalarda hızlı bir dönüşüm gözlemlendi (Ghosh & Orchiston, 2022). Benzer şekilde, iklimsel felaketler nedeniyle yerinden edilen insanların - özellikle ülke dışına bir hareketlilik söz konusu olduğunda- korunmasına yönelik mevcut yasal çerçeve ve mekanizmaların sayısında, yeterli olmasa da, özellikle son on- on beş yılda önemli bir artış görüldü (Aleinikoff & Martin, 2022).

Böylesi hızlı bir gelişim seyri, birkaçının şu şekilde özetlenebileceği birçok soruyu beraberinde getirdi: "İklim değişikliğinin hangi etkileri daha çok hangi nüfus gruplarını, ne yönde göçe sevk ediyor?" (De Longueville vd., 2019); "İklim değişikliği diğer değişkenlerle nasıl bir etkileşim içinde? (Faist, 2020)"; "Göç, iklim değişikliğine karşı bir uyum stratejisi olabilir mi?" (Tan vd., 2015); "İklimsel

nedenlerle ülke dışına göç söz konusu olduğunda bu insanların yasal statüsü ne olacak?"

Bu kısa değerlendirme yazımıza, "iklim değişikliği ve göç ilişkisi ne değildir?" sorusunu sorarak zaman içerisinde evrilen temel birkaç eğilimi irdelemekle başlıyoruz. Ardından, 2000'lerin başlarına kadar zannedilen aksine, iklim-çevre-göç ilişkisinin hangi bağlamlarda, diğer değişkenlerle ayrılmaz bir bütün halinde göçü etkilediğine ışık tutuyoruz.

Bunu yaparken, bu karmaşık ilişkiler ağının beraberinde getirdiği iki soruya cevap arıyoruz: "İklimsel felaketler nedeniyle göç edenler nasıl adlandırılmalı?" ve "Yasal çerçeve ve mekanizmalardaki boşluklar nelerdir?" Bu doğrultuda sunduğumuz önerileri takiben Türkiye'yi bekleyebilecek iklim göçü olasılıklarına değiniyoruz.

İklim-Çevre-Göç İlişkisi Ne Değildir?

Bu bölüme, “İklim-çevre-göç ilişkisi ne değildir?” sorusuyla başlamanın ana nedeni, 1990'ların başından bu yana evrilen akademik yazının geçirdiği dönüşüme odaklanarak çürütülen tahminlerin neler olduğunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, özellikle üç “iklim-çevre-göç ilişkisi ne değildir?” sorusuna cevap arıyoruz.

İlk olarak vurgulanması gereken, iklim değişikliği ve göç arasındaki nedensellik ilişkisinin tarihsel kökenlerinin çok erken dönemlere dayandığı gerçeğidir. İnsanların kurak alanlardan daha sulak alanlara göç etmesi buna örnek verilebilir. Görece yeni olan ise, iklimsel felaketlerin insan, daha doğru deyişle, yaşam ağı içerisinde çoğunlukla kapitalist dönüşümler vasıtasıyla tetiklenmesi (Moore, 2017) ve bunun sonucunda şiddet ve sıklığının artış göstermiş olmasıdır.

Diğer bir deyişle, görece yeni olan; insan eliyle gezegenin taşıma kapasitesinin sınırları aşıldıkça, bu şiddet ve sıklığın özellikle belirli coğrafyalarda ve nüfus grupları üzerinde kendini daha yoğun ve orantısız bir şekilde gösteriyor ve gösterecek olmasıdır (Ülke İçinde Yerinden Edilmiş İnsanları İzleme Merkezi (IDMC), 2021). O nedenle diyebiliriz ki **iklim değişikliği-çevre-göç ilişkisi yeni bir olgu değildir; uzun bir tarihçesi vardır. Görece yeni olan ise insan/kapitalist dönüşümler aracılığıyla hızlanan iklim krizinin insan hareketliliğindeki daha yoğun ve büyük oranda kestirilemez etkisidir.**

İkinci ana “iklim-çevre-göç ilişkisi ne değildir?” sorumuz ise göçün ölçek ve yönüne ilişkin. Gerek erken dönem akademik araştırmaların ve politika yapımcıların gerekse medya kaynaklarının, genel anlamda, iklimsel nedenlerden dolayı Küresel Güney'den Küresel Kuzey'e yoğun bir “iklim mülteci”¹ dalgası tahminleri üzerine odaklandığı söylenebilir. Aslında tahminler; iklim değişikliğinin etkileri sonucu gerçekleşecek insan hareketliliğinin daha çok ülke dışına, yoksul toplumlardan refah içindeki toplumlara doğru ve yoğun bir dalga şeklinde olacağı yönündeydi. 2050 yılı için tahminler, bu “mülteci” dalgasının sayısını özellikle 200 milyon üzerinde öngörmekteydi (Myers, 1997). Yine günümüzde gerek bazı bilimsel çalışmalar gerekse politika yapımcılar arasında bu sayının aynı yıl için 1.2 milyar bulabileceği yönünde tahminler ifade edilmektedir (Ekonomi ve Barış Enstitüsü (IEP), 2020, s. 7). Ancak 2000'lerde başlayıp 2010'lardan itibaren hız kazanan bilimsel araştırmalar gösterdi ki **iklimsel felaket ve değişikliklerden dolayı ortaya çıkan hareketliliğin yönü ve ölçeği basitçe tahminlerin çok ötesine geçmekte; iklimin insan hareketliliğine olan etkisi doğrusal bir zeminde ve tek yönde ilerlememekte.**

Mesela, kuraklık veya toprak tuzlanması gibi iklim değişikliğinin kendini yavaş gösterdiği etkilerle sel, kasırga, sıcak hava dalgaları gibi ani gelişen iklimsel olayların farklı yön ve ölçeklerde göç hareketi yaratma eğiliminde olduğu ortaya çıktı (göçün yönünün kırsaldan kente mi veya ülke dışına mı yoksa ülke içinde mi olacağına yön vermesi gibi)

¹ Aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı tartıştığımız üzere, “iklim mülteci” kavramı, tartışmalı bir kavram olagelmıştır.

(Nawrotzki vd., 2017; Chen & Mueller, 2019). Bundan başka, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarının, kalıcı, sınır ötesi veya uzun mesafe insan hareketliliğine kıyasla daha çok geçici, ülke içinde veya kısa mesafeli hareketliliğe sebep olduğu vurgulandı (Gray & Mueller, 2012; De Longueville vd., 2019).

Üçüncü temel "iklim-çevre-göç ilişkisi ne değildir?" sorumuz ise iklim değişikliğinin hangi grupları daha çok göç etmeye sevk ettiğine ilişkin. Yine 1990'lardaki yoksul grupların yoğun bir dalga şeklinde göç halinde olacağı yönündeki tahminlerin aksine, bireylerin ve hanehalkının sosyo-ekonomik durumu ve kapasitesinin göç edip etmeme konusunda belirleyici rol oynadığı belirlendi (Mastrorillo vd., 2016; Kaczan & Orgill-Meyer, 2020). Araştırmalar, ani veya yavaş seyreden iklim değişikliği etkilerinin, hareketlilikten ziyade, özellikle yoksul ve kırılgan gruplar için önemli bir hareketsizlik, "yerinde tutsak kalma (trapped)" sebebi teşkil ettiğini gösterdi (Nawrotzki vd., 2017; Quiñones vd., 2021). Yine öngörülerin aksine, belirli toplumların, -özellikle gelişmekte olan ada devletlerinde olmak üzere- kendi

kimlik ve kültürel aidiyetlerini korumak adına göç etmemek için direnç gösterme eğiliminde olabileceği ortaya çıktı (Oakes, 2019; McMichael vd., 2021). Dolayısıyla denebilir ki **iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve iklimsel felaketlerin insan hareketliliğine sebep olup olmaması kaynak ülkedeki grupların kapasitelerinden, sosyo-ekonomik, kültürel normlarından bağımsız bir şekilde değerlendirilemez.**

Burada sadece birkaçına değindiğimiz ve bir sonraki başlıkta biraz daha derinleştireceğimiz üzere, iklim-çevre-göç nedenselliği aynı zamanda diğer değişkenlerle iyice iç içe geçmiş, karmaşık ve birbirinden bağımsız bir şekilde analiz etmenin mümkün olmayacağı bir ilişki ağını işaret etmektedir.

İklim Değişikliği ve Göç İlişkisinin Çoklu Nedenselliği ve Karmaşıklığı

Öncelikle belirtmek gerekir ki hem göç olgusu hem de (özellikle insan/kapitalist dönüşümler vasıtasıyla hızlanan) iklim değişikliği anlaşılması kolay olgular değildir. Bu iki karmaşık olgunun birlikteliği bambaşka bir seviyede girift ilişkiler ağına işaret etmektedir. Her şeyden öte, bu iç içe girmişlik, iki ana nedene dayanmaktadır. Birincisi, bilimsel araştırmalar her ne kadar somut verilerle gösterse de iklim değişikliğinin etkisi ve şiddeti hala tam olarak net bir şekilde kestirilememekte ve bir kısım belirsizlik hüküm sürmekte (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCCC), 2022a). İkincisi, iklimsel değişiklik ve felaketler karşısında farklı nüfus gruplarının buna nasıl cevap vereceği de diğer bir belirsizlik kaynağı oluşturmaktadır.

Bunların ışığında iklimsel felaketlerin hareketliliğe neden olurken diğer değişkenlerle nasıl bir ilişki içinde hareket ettiği önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Şöyle ki, iklimsel felaketlerin ekonomik, demografik, toplumsal, siyasi ve kültürel diğer değişkenlerle nasıl bir etkileşim içinde olduğu, onlardan bağımsız düşünülüp düşünülmemeyeceği üzerinde durulmaya değer sorulardır. İşte bu noktada, "iklimsel/çevresel değişiklikler göçe neden oluyor mu?" sorusunun 1990'lardan bu yana bereberinde getirdiği iki ana eğilim ve bunlar arasındaki gerilimden bahsetmek gerekir. Bunlar, "minimalistler" ve "maksimalistler" arasındaki gerilimdir. "Minimalistler"; çevresel/iklimsel faktörleri, kendi içinde önemli bir göç sebebi saymazken "maksimalistler", bu faktörleri göçe sebep olan diğer etmenlerden bağımsız tutarak göçün nedenini bütünüyle çevresel faktörlere bağlama eğilimindedir (Suhrke, 1994). Bu

iki çatışan bakış açısı, farklı bağlamlarda kendini gösterse de, meselenin ne maksimalistlerin ne de minimalistlerin savdukları gibi iki uç noktada seyretmediğinin zaman içinde anlaşıldığı söylenebilir.

Açık bir ifadeyle, çevresel ve iklimsel değişiklikler/felaketler, ancak ekonomik, demografik, siyasi ve toplumsal diğer faktörlerle birlikte, bir bütün içinde göçe neden olma eğilimi göstermekte (Koubi, 2019; Faist, 2020). Yine, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin görüldüğü belirli bağlamlarda göçe neden ana etken olarak daha çok sosyo-ekonomik faktörler ön plana çıkabilmekte (Abu vd., 2014). Bu eğilimler; bizi kabaca "iklim değişikliği göçe neden olmuyor" gibi bir sonuçtan ziyade, **iklimsel/çevresel faktörlerin, çoğunlukla diğer değişkenlerle etkileşim halinde göçe neden olduğu sonucuna götürecektir.**

Basit bir örnek üzerinden gitmek gerekirse, şiddetli kuraklık karşısında birkaç yıl büyük verim kaybı yaşayan ve tek geçim kaynağı çiftçilik olan bir üreticiyi düşünelim. Bu üretici, ekonomik kaygılar dolayısıyla ve kendi hane halkının sayısı, sosyo-ekonomik durumu, bulunduğu ülkenin tarım politikaları, kendi sosyal ilişki ağı gibi ardı sıra bir dizi etkeni de göz önüne alarak göç edip etmemeye; daha da önemlisi nasıl bir hareketliliğe teşebbüs edeceğine (kalıcı-geçici göç; ülke içi-ülke dışı; kırsaldan şehre gibi) karar verecektir. Dolayısıyla diyebiliriz ki her iklim göçü aynı zamanda ekonomik göçtür; yine her iklim/çevre göçü; siyasi, demografik, ekonomik ve toplumsal yapı ve süreçlerle içi içe geçmiş bir bütün halinde kendini göstermektedir.

Benzer şekilde, iklimsel/çevresel değişikliklerin ve felaketlerin çatışmaya ve sonuç olarak da göçe, doğrudan neden olmadığı, aksine, orta seviyede ancak önemli bir tetikleyici rolü oynadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, iklimsel koşullar, çoğunlukla diğer koşulların da etkisiyle birlikte, uygun zemini bulduğunda çatışmaya neden olabilmekte (Nordqvist & Krampe, 2018; Koubi, 2019; von Soest, 2020).

Suriye'deki iç savaş ve beraberinde gelen yoğun göç dalgası buna örnek olarak verilebilir. Zira iç savaş öncesi şiddetli kuraklığın; kötü yönetim, dengesiz ve aşırı ekonomik liberalleşme ve çevre politikaları gibi diğer etkenlerle etkileşim halinde büyük bir göç dalgasının patlak vermesine katkıda bulunduğu söylenebilir (Kelley vd., 2015).

Bir önceki bölümde yaptığımız tartışmayla birlikte düşünüldüğünde diyebiliriz ki iklimsel/çevresel faktörlerin insan hareketliliğine olan etkisini ölçen çalışmaların, diğer değişkenlerle olan etkileşimini dikkate almadığında gerçekçi sonuçlar sunmayacağı açıktır.

Şekil 1 Black vd.,'nin (2011)' nin "göçün çoklu nedenselliği" (multicausality) doğrultusunda hazırladıkları görselin yazarlar tarafından "iklimsel faktörler" özelinde yeniden uyarlanmış halidir. Black vd. (2011), "iklimsel faktörleri", "çevresel faktörler" kapsamında değerlendirirse de bu görsel "iklimsel faktörlere" ayrıca yer vermeyi önemli bulmuştur. Zira "iklimsel faktörler", giderek artan bir biçimde kendi içinde önemli (singular) göç sebebi olmaya devam etmektedir (Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2022).

O nedenle, konuya; Black vd.,nin (2011) de işaret ettiği gibi, çoklu nedensellik (multicausality) ağı içinde bakılması ve bu doğrultuda gelecek araştırmaların devam etmesi büyük önem arz etmektedir. Ancak Black vd.,'ne (2011) ilave ve onlardan farklılaşarak söyleyebiliriz ki, bu yapılırken diğer çevresel faktörler arasında iklimsel faktörlerin ağırlığının arttığı ve artacağı hususu, üzerinde ayrıca durulması gerekir (şekil 1). Zira 'iklim göçünün' diğer çevresel g eşitleri içinde ayrıca ve önemli bir yer tuttuğu su götürmez gerçektir (Uluslararası G rgt (IOM), 2022).

İklim Nedeniyle Göç Edenler Nasıl Adlandırılmalı?

İklimsel/çevresel faktörler nedeniyle hareketlilik halinde olan grupların nasıl adlandırılacağı en çok tartışılan ve üzerinde uzlaşma olmayan konulardan biri. Bunun başat nedenlerinden birini, bir sonraki bölümde tartışmaya açtığımız uluslararası hukuk ve mekanizmalardaki boşluk oluşturmaktadır. En çok tercih edilen adlandırmaların başında “iklim mültecileri”, “iklim göçmenleri”, “iklimin tetiklediği göçmenler”, “çevresel göçmenler”, “çevresel değişikliğin tetiklediği göçmenler”, “iklim kaynaklı mobilite” gelmektedir.² Daha önce belirttiğimiz üzere, 1990'lar, çoğunlukla “iklim mültecileri” kavramıyla özdeşleşmişti. Bu şekilde adlandırmanın akademik araştırmalarda giderek azalan bir eğilim gösterdiği ve özellikle son 10-15 yıl içinde iyice kullanımdan düştüğü görülmektedir (İçduygu & Gören, 2023). “İklim mültecileri” kavramının ise medya kaynaklarınca çok yoğun bir şekilde hala tercih edildiği; bunun ise güvenlikçi söylem ve tahayyüle zemin hazırladığı söylenebilir (Bettini, 2013).

Bu noktada güvenlikçi tahayyülden kasıt; Küresel Güney'den Küresel Kuzey'e “tehlikeli”, “yoğun”, “pasif” ve sayılara

indirgenmiş bir “iklim mülteci” dalgasının Küresel Kuzey'in refahı ve bütünlüğü için tehlike arz edeceği varsayımdır.

Burada sorduğumuz “iklim-çevre nedeniyle göç edenler nasıl adlandırılmalı?” sorusunun tek cevabı olmamakla birlikte, önemli olan bir süreklilik/sürem içinde konunun ele alınması gerektiğidir. Bu da aslında bir gerilimin varlığına işaret etmektedir. Zira bir yandan, önemli sayıda insan, fiili anlamda çevresel/iklimsel nedenlerden dolayı mülteci konumundadır veya olacaktır ve bu şekilde tanımlanması söz konusudur. Öte yandan, bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz üzere, 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında kabul görmüş “mülteci” kavramı kapsamına iklimsel nedenler girmemektedir.³

Bu nedenlerden ötürü ve bir önceki bölümde değindiğimiz, çevresel ve iklimsel faktörlerin diğer değişkenlerle birlikte oynadığı ayrılmaz nedensellik ilişkisini unutmadan, “iklimin tetiklediği göçmenler” vaye daha pratik deyişle “iklim kaynaklı mobilite” gibi adlandırmaların yerinde olacağı değerlendirilebilir.⁴

² Bunların bire bir Türkçe çevirisi olmamakla birlikte sırasıyla orijinal halleri şu şekildedir: iklim mültecileri (climate refugees); iklim göçmenleri (climate migrants); iklimin tetiklediği göçmenler (climate-induced migrants), çevresel göçmenler (environmental migrants); çevrenin tetiklediği göçmenler (environment-induced migrants); iklim kaynaklı mobilite (climate mobility).

³ İklim sebepli göçün çoğunlukla ülke sınırları dahilinde olagelmesi; zorunlu olabileceği kadar gönüllü olabilmesi pratik anlamda “iklim

mültecileri” deyişinin uygun bir kavram olamayabileceğini göstermektedir.

⁴ Bundaki iki temel neden şu şekildedir: 1. İklimsel faktörlerin diğer değişkenlerle iyice iç içe geçmiş olması, çoğunlukla tetikleyici bir rol oynaması. 2. “Göçmenler” kavramının “zorunlu” ve “gönüllü” göçü kapsayabilen geniş bir kavram olması. Yine burada hakkını teslim etmek gerekir ki Uluslararası Göç Örgütü'nün uzunca bir süredir benimsediği “çevresel göçmenler” kavramı en kapsamlı adlandırmalardan olagelmiştir.

İklimsel/Çevresel Faktörler Nedeniyle Yerinden Olanların Yasal Statüleri: Bir Tartışma Alanı

İklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve iklimsel felaketler sonucu yerinden olan insanların ihtiyaçlarını karşılamak, devletler arasındaki iş birliği ve koordinasyonu artırmak ve bilgi boşluğunu gidermek amacıyla, özellikle son on yılda uluslararası toplum önemli aşamalar kaydetti. Bu doğrultuda, iklim ve çevre nedeniyle insan hareketliliği çok sayıda küresel oyuncunun çalışma alanına girmeye başladı. Bunlara örnek olarak, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) kapsamındaki Varşova Kayıp Zarar Mekanizması ve bu doğrultuda kurulan Yerinden Edilmeye İlişkin Çalışma Kolu; Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Birleşmiş Milletler Göç Ağı, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafınca yürütülen çalışmalar; bir dizi hükümet inisiyatifiyle başlayan ve Nansen İniyatifini takiben gelen Felaket Nedenli Yerinden Edilenleri Koruma Platformu (PDD) ve Sendai Afet Riski Azaltma Çerçevesi verilebilir.

Uluslararası mekanizma ve yasal çerçevelerdeki bu artışa rağmen, şu ana dek atılan adımların beklenen etkiyi yarattığı söylenemez (Bilak & Kälın, 2022; Aleinikoff & Martin, 2022). Özetle, uluslararası toplum, sorumluluk ve iklim/çevre adaleti temelinde kapsayıcı bir strateji veya yapı henüz benimseyebilmiş değildir (Aleinikoff & Martin, 2022). Bu noktada, yeni bir anlaşma veya mekanizma yaratmaktansa var olan oluşumların kuvvetlendirilmesi, farklı otoriteler arasındaki işbirliğinin artırılması ve çoklu paydaşların bir araya gelerek konunun çok taraflı ve hak ve adalet temelinde

ele alınması uzun vadede en etkin sonuca ulaştıracaktır.

Yazımızın kalan bölümünde dikkat çekmek istediğimiz nokta; daha önce değindiğimiz "istenen etkiyi yaratamama" konusuna zemin teşkil eden hususlardan biri olan hukuki boşluğa değinmektedir. Diğer bir deyişle, iklim değişikliği/iklimsel felaketlerin etkisiyle özellikle ülke dışına göç etmek durumunda kalmış/kalacak kişilerin yasal statüsündeki boşluğa ve bu boşluğu gidermeye dönük yakın zamanda atılan sembolik nitelikteki önemli birkaç adıma göz atmaktır.

Uluslararası hukukta, iklimsel felaketler kaynaklı ülke dışına göç söz konusu olduğunda, hareket halinde olan kişilerin hak temelli ihtiyaçlarını karşılayacak spesifik bir mekanizma bulunmamakta. Ülke sınırları içinde yerinden olma söz konusu olduğunda, ulusal kanunlar, BM'nin 'Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeleri', uluslararası insan hakları kanunu ve bölgesel nitelikteki kaynaklar yönlendirici rol oynamakta. Ancak bahse konu yerinden edilme sınır dışına olduğunda hukuki boşluktan bahsetmek gerekir (Francis, 2019). İklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve felaketler nedeniyle ülkelerinden edilmiş/edilecek kişiler, her ne kadar mülteci konumuna benzer bir statüde bulunsalar da, 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında bu kişiler çoğunlukla mülteci kabul edilmemekte; insan hakları kanunu, bu kişilerin kabulü, yerleşim hakkı ve temel insan kaynaklarına erişimi gibi kritik hususları karşılayamamakta (Felaket Nedenli Yerinden Edilenleri Koruma Platformu (PDD), 2015).

Bu da göz ardı edilemeyecek bir gerilimin varlığına işaret etmektedir. Zira bir yandan, önemli sayıda insan, özellikle gelişmekte olan küçük ada devletlerinde olduğu gibi, fiili anlamda çevresel/iklimsel nedenlerden dolayı mülteci konumundadır ve bunun sayısı artmaya devam etmektedir. Öte yandan, Mülteci Sözleşmesi'nde kabul görmüş "mülteci" kavramı kapsamına iklimsel nedenler doğrudan girmemektedir. Bunun altında yatan en önemli nedenlerden birini; "mülteci" kavramının, sadece zorunlu ve ülke dışına göçü kapsamaması ve iklimsel nedenler dolayısıyla gerçekleşen göçün zorunlu ve ülke dışına olabileceği gibi gönüllü ve ülke içinde de olabileceği eğilimi oluşturmaktadır.

Ancak, örtük ve dolaylı da olsa bir dizi bölgesel nitelikteki girişimin "iklimsel felaketler nedeniyle hareketlilik halinde olan insanları" fiili anlamda mülteci statüsünde kabul ettiğini belirtmek mümkündür. Zira hem 1984 Cartagena Deklarasyonu hem de 1963 tarihli Afrika Birliği Örgütü (OAU), diğer birkaç nedenle birlikte "toplum düzenini bozan nedenlerden dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan kişileri" koruma altına almakta ve bu "toplum düzenini bozma" kapsamına iklimsel felaketleri de dahil etmektedir (Cartagane Deklarasyonu, 1984; Okoth-Obbo, 2001).

Benzer şekilde, Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 1990'ların başından itibaren Pasifik'teki ada ülkelerden Latin Amerika'ya, Asya'dan Afrika kıtasına, sel, kasırga ve kuraklık mağduru sayısız insana insani yardımda bulunduğu aşikardır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) benzeri kabulde bulunduğu söylenebilir. Zira BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Kurulu; Afrika Birliği Örgütü'nün (OAU), yukarıda bahsettiğimiz geniş haliyle tanımladığı

"mülteci" kavramını kabul ettiğini açık bir şekilde ifade etmiştir (Fornalé & Doebbler, 2017). Dolayısıyla, geniş kapsamıyla "mülteci" kavramının iklimsel felaketler nedeniyle yerinden edilmiş/hareket halinde olan kişileri pratikte kapsadığına dair örneklerden bahsedilebilir.

Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin Pasifik Ada Devletleri'nden biri olan Kiribati yerli halkından *Ioane Teitiota* adında kişiyle ilgili 2019 yılında verdiği karar, yeterli olmasa da, bu doğrultuda atılan önemli ve sembolik bir karar olarak değerlendirilebilir. *Ioane Teitiota*, yükselmekte olan deniz sularından dolayı kendisi ve ailesinin hayatının risk altında olduğu gerekçesiyle Yeni Zelanda'ya koruma başvurusunda bulunur. İlk karar *Teitiota* aleyhine olsa da neticede İnsan Hakları Komitesi, hedef ülke hükümetlerin; iklim değişikliği nedeniyle hayati tehlike altında olabilecek insanları kaynak ülkelere geri gönderemeyeceğine karar kılar (Bhardwaj, 2021). Bu, "geri göndermeme" (non-refoulement) ilkesi kapsamında yorumlanabilecek sembolik kararın; iklimsel felaketler nedeniyle yerinden olanların kaynak ülkelere geri gönderilmemesi yönünde gelecekteki uygulamalar için öncü teşkil edebileceği söylenebilir. Yine bu noktada altını çizmemiz gereken bir konu, bu "geri göndermeme" prensibinin, bahse konu kişilere, hedef ülkede temelli yerleşme veya başka bir ülkeye yeniden yerleşim hakkını tanımadığı konusudur.

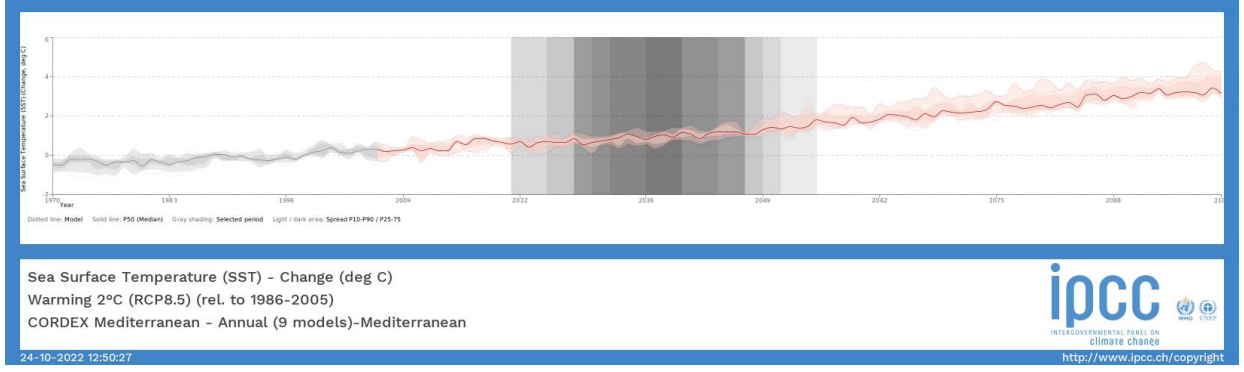
Sonlandırırken: İklim-Göç İlişkisi Tartışmalarını Türkiye'ye Taşımak

Analistik anlamda, Türkiye için olası iklim hareketliliğini *iki düzeyde* değerlendirmek mümkün. Bunlardan *ilki*, Türkiye'ye olası iklim hareketliliği. *İkincisi* ise Türkiye içinde ve Türkiye'nin dışına olası iklim kaynaklı hareketlilik. Bu iki düzeydeki iklim hareketliliğine odaklanmadan önce, iklim krizinin küresel ölçekteki hareketliliğe olabilecek etkisine kısaca değinmek faydalı olacaktır. Makro ölçekteki orta veya uzun vadede olası iklim göçü hareketliliği; iklim krizinin tam olarak kestirilemezliği (IPCC, 2022a) ve katlanarak, adeta bir çarpan etkisiyle gösterebileceği etkilerle sıkı sıkıya bağlıdır. Diğer bir deyişle, iklim değişikliğinin insan eliyle çizilmiş sınırları ve çizgileri (ulus-devlet, bölgeler, Küresel Kuzey-Küresel Güney ayrımı) tanımayabileceği bir olasılıktan bahsedilebilir.

Böylesi bir durumda öngörülerde bulunmak her ne kadar güç olsa da, insan hareketliliğinin, bir zamanlar varsayılanın aksine, sadece Küresel Güney'de veya Küresel Güney'den Kuzey'e değil, Küresel Kuzey içinde de (kırsaldan kente; kentten kırsala; denize kıyısı olan kentlerden iç kentlere doğru gib) insan hareketliliğinde bir artışa sebep olacağı öngörülebilir. Son yıllarda sadece Asya veya Afrika kıtasında değil Avrupa'daki kuraklık, sıcak hava dalgaları ve selin artan şiddet ve sıklığını düşünürsek (European Commission, 2022; Cornwall, 2021), göçün yönü ve ölçeğinin daha kestirilemez bir hal alabileceği öngörülebilir. Bu olasılık, aslında COVID-19 krizinin farklı bağlamlarda gösterdiği üzere, tüm dünya ülkelerinin birbiriyle ne kadar ilintili ve transnasyonal uzamda örülü olduğu gerçeğiyle sıkı sıkıya bağlıdır.

Türkiye için *ilk düzeydeki* olası iklim hareketliliğine baktığımızda, var olan göç örüntü ve ağlarının yakın gelecekteki şekillendirilmede önemli bir rol oynayacağını düşünürsek, Türkiye'nin yakın ve görece yakın komşularından bir insan hareketliliğinden bahsetmek mümkündür. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC, 2022b) verilerine göre, Türkiye, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin de içinde bulunduğu Akdeniz Havzası; en iyimser tablolardan biri olan 2 derecelik ısınmada bile en çok etkilenecek kırılgan havzalardan biri (Şekil 2). Buradan hareketle, orta vadede, Türkiye'ye, iklim krizinin etkilerinin daha yoğun görüldüğü yakın komşularından bir iklim hareketliliği yaşanabileceğini ve var olan göçün ise artabileceğini öngörmek mümkün.

Bu noktada yukarıda değindiğimiz iklim krizinin, doğrudan çatışma veya savaşa neden olmaksızın, çoğunlukla örtük bir tehdit çarpanı (threat multiplier) rolünü üstlendiği konusu (Ülke İçinde Yerinden Edilmiş İnsanları İzleme Merkezi (IDMC), 2018), Türkiye için ayrıca önem taşımaktadır. Zira Türkiye'nin yakın komşularındaki mevcut siyasi istikrarsızlığın, iklim değişikliğinin etkileriyle etkileşim halinde, insan hareketliliğine sebep olacağı öngörülebilir. Nitekim araştırmalar, çevresel ve iklimsel faktörlerin özellikle Orta Doğu ve Sahra Altı Afrika gibi bölgelerde çıkan çatışmalarda önemli bir tetikleyici rol oynadığını göstermektedir (Feitelson & Tubi, 2017; Abel vd., 2019; von Soest, 2020).

Şekil 2 IPCC'nin 2 derecelik ısınmada Akdeniz Havzası için İklim Değişikliği Projeksiyonları. (IPCC, 2022b).

Bu açıdan baktığımızda, en yakın olasılıkta, Suriye, Irak, İran ve Kuzey Afrika ülkeleri gibi iklim krizinin etkilerinin yoğun bir şekilde gözlemlendiği yakın komşularından Türkiye'ye bir iklim-çevre hareketliliğinden bahsetmek mümkündür. Nitekim Suriye'de 2007-2010 arasında gerçekleşen bir dizi ciddi kuraklık, 2011'deki iç savaşın başlamasında ve beraberindeki yoğun göç dalgasında dolaylı da olsa önemli rol oynamıştır (Kelley vd., 2015).

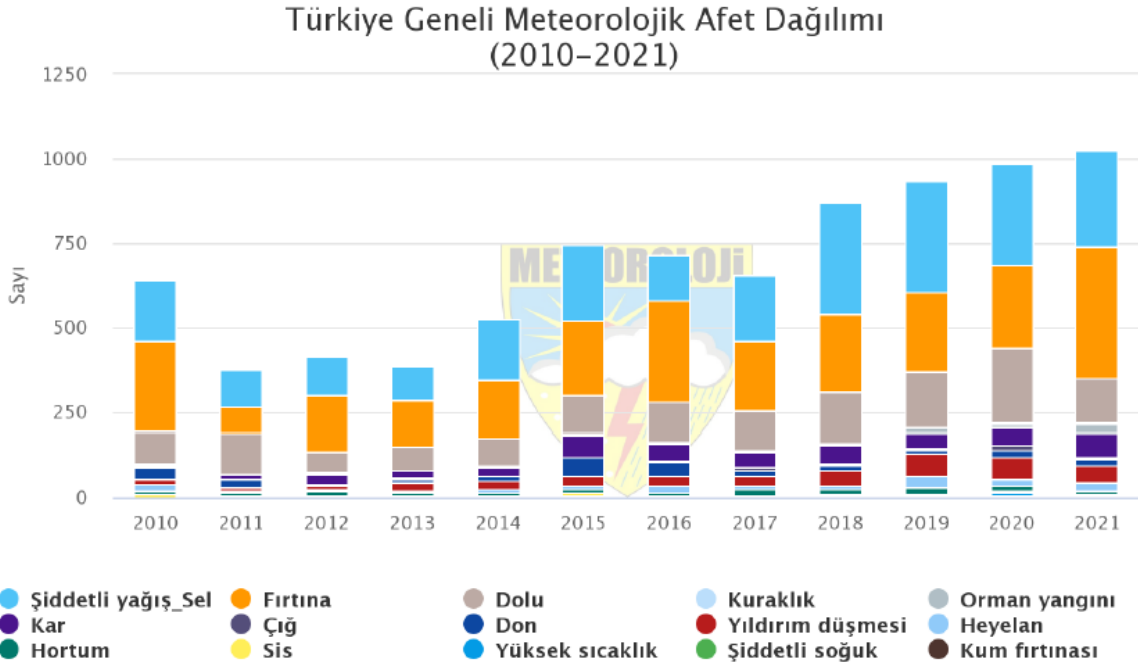
Benzer şekilde, Fırat ve Dicle nehirlerinden beslenen diğer ülkeler arasında olan Irak ve İran'ın özellikle kurak bölgelerinde aşırı hava olayları ve susuzluk sorunu, gün geçtikçe ciddiliğini artırmakta ve gıda güvencesizliği insanları göçe sevk etmektedir (Özgüler & Yıldız, 2020). İran'ın halihazırda yaşadığı su krizinin, iklim değişikliğinin etkisiyle 2050 yılına kadar çok daha dramatik bir hal alacağı kestirilebilir (Yazdanpanah vd., 2016). Tüm bunlarla birlikte Türkiye ile birlikte Irak ve Suriye'nin büyük ölçüde Fırat ve Dicle akarsu kollarından beslendiği düşünülürse, iklim krizinin etkilerinin, su üzerine çatışmayı tetikleyebileceği ve Türkiye'nin de olası bir göç dalgasının ortasında kalabileceği öngörülebilir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan Türkiye'ye olabilecek göçe kıyasla daha uzak bir olasılık olsa da Afganistan, Pakistan ve Bangladeş gibi Güney Asya ülkelerinin iklim krizinden dolayı en çok hareketlilik yaşayan ve yaşayacak bölgelerin başında geldiği açıktır (Ülke İçinde Yerinden Edilmiş İnsanları İzleme Merkezi (IDMC), 2021). Bu doğrultuda, var olan göç örüntüsünden hareketle, Afganistan'dan bir insan hareketliliği beklenebilir. Nitekim 2018 yılında, Herat, Badgis ve Gur gibi kentlerin çeperlerinde kuraklık nedeniyle yerinden edilenlerin sayısı (yaklaşık 300 bin), çatışma nedeniyle yerinden edilenlerin sayısını geçmiştir (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), 2019). Pakistan ve Bangladeş özelinde, iklim değişikliğinin diğer etkileriyle birlikte, şiddetlenen sel felaketini düşünürsek, bunun giderek artan sayıda insanı göçe zorlayacağı öngörülebilir.

Bunlara ilaveten, Türkiye; özellikle batı ve güney kıyılarının uzun güneşli gün sayısı ve uygun iklim koşulları sayesinde, çoğunluğu Avrupa ülkelerinden olmak üzere emeklilerin göç ettiği ülkeler arasında bulunmaktadır. (Unutulmaz, 2007; İçduygu vd., 2009). İklim değişikliğinin, "uluslararası emekli göçü" veya "güneş göçü" olarak adlandırılan

bu göç türünde de Türkiye özelinde etkisi olacağını kestirmek mümkündür. Zira Türkiye'nin kıyı kentlerinin sular altında kalabileceği, Akdeniz iklimi görülen yerlerin çöl iklimine yaklaşacağı öngörülmektedir. Bu da dolayısıyla, Türkiye'nin orta ve uzun vadede emekli göçü için iyi bir varış ülkesi olamayabileceğini, dahası, küresel ölçekte diğer Akdeniz ülkelerinin de benzer doğrultuda cazibesini yitireceği anlamına gelebilir.

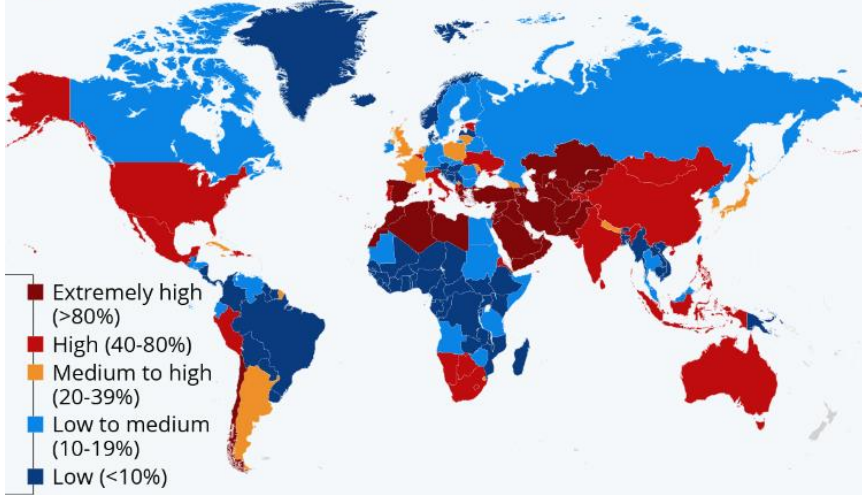
İkinci düzeyde ise Türkiye içinde ve Türkiye dışına iklim hareketliliğine kısaca değinmek isteriz. İklim hareketliliğinin en büyük sebeplerinden biri olan ani hava olaylarına bakarsak, aşağıdaki şekilden (Şekil 3) anlaşılacağı üzere, yıllar içinde hatırı sayılır bir artış olduğu ve özellikle 2021 yılının en fazla afet yaşanan yıl olarak ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3 Türkiye'de 2010-2021 Yılları Arasındaki Meteorolojik Afetlerin Yıllara Göre Dağılımı (Meteoroloji Gn. Md., 2022).

Where Water Stress Will Be Highest by 2040

Projected ratio of water withdrawals to water supply (water stress level) in 2040

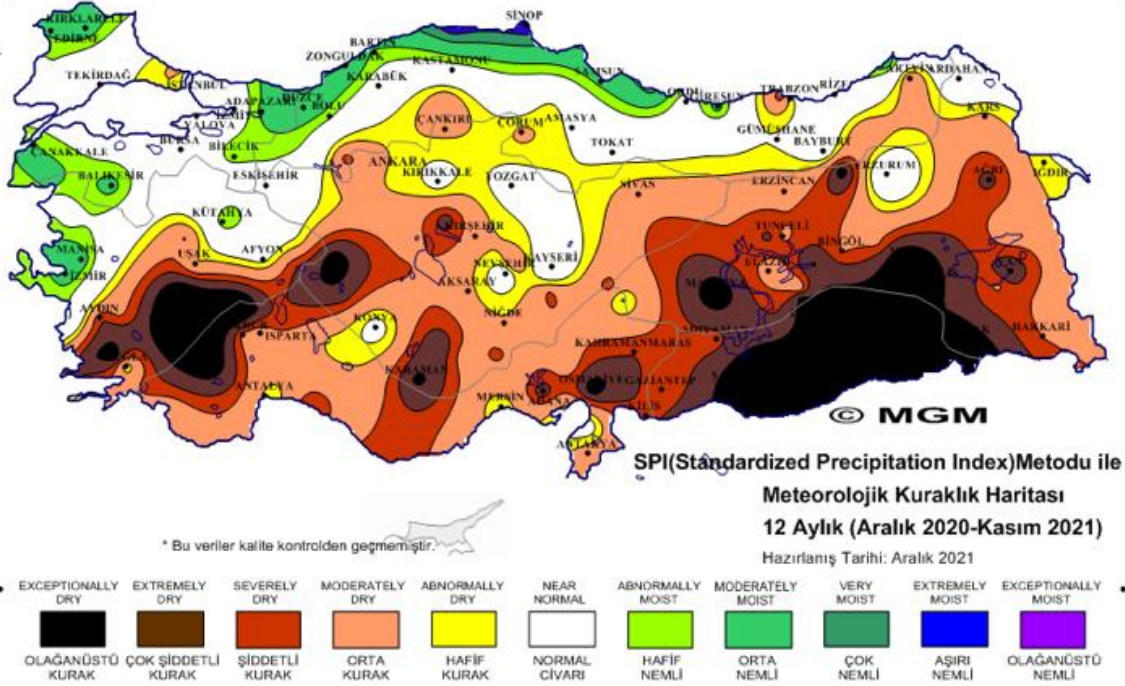
Bunun gibi, Şekil 4 ve 5'ten de görüleceği üzere, Türkiye için iklim değişikliğinin en yoğun etkilerinden birinin kuraklık ve değişen yağış rejimi olduğu ve olacağı söylenebilir (Şahin & Kurnaz, 2014). Şekil 5'e bakarak, kuraklığın özellikle Doğu Anadolu'da, çok sayıda gölün kurduğu Göller Yöresi olarak bilinen bölgede ve İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nin önemli bölümlerinde etkili olduğu görülür. Diğer iklimsel felaketlerde olduğu gibi kuraklığın yavaş seyreden bir göç nedeni olduğu ve özellikle de tarımla uğraşan nüfus gruplarında böyle bir eğilim oluşturduğunu göz önüne alırsak; orta vadede ve daha çok ülke içinde olacak şekilde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile Göller Yöresi'nden, ülke içinde, büyük bir dalga şeklinde olmasa da orta seviyede bir iklim hareketliliği öngörülebilir.

Türkiye'de konu ile ilgili bilimsel ve politika üretmeye çalışan tartışmalar, ülkede iklim değişikliği ve susuzluk temelli sorunları

Şekil 4 2040 yılı için “aşırı derecede yüksek” (extremely high) su stresi yaşaması öngörülen en kritik bölgeler arasında Türkiye'nin de olduğunu gösteren Dünya Kaynakları Enstitüsü verisi (Armstrong, March 22, 2022).

“yüksek olasılık ve yüksek risk” uyarısı ile ortaya koymaktadırlar. Bu çerçevede, tarım arazilerinin sulanmasındaki yetersizlikler, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının hızla kuruması ve tükenmesi ve tarımda istihdamın düşmesi ve

ürünlerdeki fiyat artışlarının ekonomik ve sosyal sonuçları arasında ciddi bir göç olgusunun olabileceğini ortaya koymaktadır (Kireççi, 2022). Bunlar ışığında söylenebilir ki gerek ani hava olaylarındaki artış gerekse kuraklık ve yağış rejimindeki değişiklikler, -özellikle iklimsel değişiklikler karşısında daha kırılgan olan gruplar arasındaki çiftçiler için- orta vadede Türkiye için, ülke içinde ve büyük bir dalga olmayacak şekilde, göç nedeni olabilir.

Şekil 5 Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün Hazırladığı 12 Aylık Kuraklık Haritası (Şenol, 2021).

Türkiye dışına iklim hareketliliği olasılığını değerlendirmek gerekirse, bunun öncelikle orta vadede düşük bir ihtimal olduğu söylenebilir. Zira göçün daha bilindik diğer sebeplerinde olduğu gibi, iklim krizi, daha çok ve öncelikle ülke içinde insan hareketliliğine sebep olma eğilimi göstermekte. Ancak git gide şiddetini artıran iklim krizinin etkilerini ve bunların diğer faktörlerle etkileşim halinde gösterdiği çarpan etkiyi düşündüğümüzde, bu bahsettığımız bölgelerden uzun vadede ülke dışına göç de olasıdır. Benzer şekilde, burada değindiğimiz Türkiye için orta ve uzun vadede görülebilecek iki düzeydeki göç olasılığının birbirini nasıl etkileyeceği ve nasıl bir denge (sizlik) yaratabileceği

üzerinde durulmaya değer diğer bir konudur.

Referanslar

Abel, G. J., Brottrager, M., Cuaresma, J. C., & Muttarak, R. (2019). Climate, conflict and forced migration. *Global environmental change*, 54, 239-249. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.12.003>

Abu, M., Codjoe, S.N.A. & Sward, J. Climate change and internal migration intentions in the forest-savannah transition zone of Ghana. *Popul Environ* 35, 341–364 (2014). <https://doi.org/10.1007/s11111-013-0191-y>

Aleinikoff, T. A., & Martin, S. (2022). The responsibility of the international community in situations of mobility due to environmental events.

Armstrong, M. (2022, 22 March). Where Water Stress Will Be Highest by 2020. *Statista*. <https://www.statista.com/chart/26140/water-stress-projections-global/#:~:text=Northern%20Africa%20has%20critical%20water,the%20%E2%80%99Cno%20stress%E2%80%9D%20level>

Bettini, G. (2013). Climate barbarians at the gate? A critique of apocalyptic narratives on 'climate refugees'. *Geoforum*, 45, 63-72.

Bhardwaj, C. (2021). Ioane Teitiota v New Zealand (advance unedited version), CCPR/C/127/D/2728/2016,

UN 447 Human Rights Committee (HRC), 7 January 2020. *Environmental Law Review*, 23(3), 263-271. 448 <https://doi.org/10.1177/14614529211039469>

Bilak, A., & Kälin, W. (2022). Climate crisis and displacement—from commitment to action. *Forced Migration Review*, (69), 6-10.

Black, R., Adger, W. N., Arnell, N. W., Dercon, S., Geddes, A., & Thomas, D. (2011). The effect of environmental change on human migration. *Global environmental change*, 21, S3-S11. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.10.001>

Cartagena Declaration on Refugees. 1984.

Chen, J., & Mueller, V. (2019). Climate-induced cross-border migration and change in demographic structure. *Population and Environment*, 41(2), 98-125. <https://doi.org/10.1007/s11111-019-00328-3>

Cornwall, W. (2021, 20 July). Europe's deadly floods leave scientists stunned. *Science*. <https://www.science.org/content/article/europe-s-deadly-floods-leave-scientists-stunned>

De Longueville, F., Zhu, Y., & Henry, S. (2019). Direct and indirect impacts of environmental factors on migration in Burkina Faso: application of structural equation modelling. *Population and Environment*, 40(4), 456-479. <https://doi.org/10.1007/s11111-019-00320-x>

European Commission. (2022). *Drought in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. <https://edo.jrc.ec.europa.eu/document>

[s/news/GDO-EDODroughtNews202208_Europe.pdf](#)

Faist, T. (2020). Commentary: Getting out of the climate migration ghetto: Understanding climate degradation and migration as processes of social inequalities. *International Migration*, 58(6), 247-253. <https://doi.org/10.1111/imig.12793>

Feitelson, E., & Tubi, A. (2017). A main driver or an intermediate variable? Climate change, water and security in the Middle East. *Global environmental change*, 44, 39-48. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.03.001>

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2019). *Afghanistan Drought Risk Management Strategy*. https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/emergencies/docs/Afghanistan_Drought-Risk-Management_Strategy9Feb2020.pdf

Fornalé, E., & Doebbler, C. F. (2017). UNHCR and protection and assistance for the victims of climate change. *The Geographical Journal*, 183(4), 329-335. <https://doi.org/10.1111/geoj.12193>

Francis, A. (2019). Climate-Induced Migration & Free Movement Agreements. *Journal of International Affairs* 73(1): 123-134.

Ghosh, R. C., & Orchiston, C. (2022). A systematic review of climate migration research: gaps in existing literature. *SN Social Sciences*, 2(5), 1-22. <https://doi.org/10.1007/s43545-022-00341-8>

Gray, C. L., & Mueller, V. (2012). Natural disasters and population mobility in Bangladesh. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(16), 6000-6005. <https://doi.org/10.1073/pnas.1115944109>

Hamilton, L.C., Saito, K., Loring, P.A. et al. Climigration? Population and climate change in Arctic Alaska. *Popul Environ* 38, 115–133 (2016). <https://doi.org/10.1007/s11111-016-0259-6>

Institute for Economics & Peace (IEP). (2020). *Ecological Threat Register 2020: Understanding Ecological Threats, Resilience and Peace*. <https://reliefweb.int/report/world/ecological-threat-register-2020-understanding-ecological-threats-resilience-and-peace>

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022a). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Working Group II Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_FinalDraft_FullReport.pdf

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022b). *IPCC WGI Interactive Atlas: Regional Synthesis*. <https://interactive-atlas.ipcc.ch/regional-information#eyJ0eXBlljoiQVVRMQVMiLCJjb21tb25zljp7ImxhdCI6OTc3MiwibG5nljo0MDA2OTIsInpvc20iOiJQslNByb2oiOiJFUFNHOjU0MDMwliwibW9kZSI6ImNvbXBsZXRIX2F0bGFzIn0slNByaW1hcnciOiJlcmlvZCI6IjIiLCJzZWZzb24iOiJ5ZWYliwiZGF0YXNldCI6IjI1FRC0xMWkiLCJ2YXJpYWJsZSI6ImRvcylslNzhbH>

[VIVHlwZSI6kFOT01BTFkiLCJoYXRjaGluZyl6
IINJTVBMRSlSnJIZ2lvblNldCl6lmFyNilsImJh
c2VsaW5lljoiQV11IiwicmVnaW9uc1NlbG
VjdGVkljpbMTldfSwicGxvdCl6eyJhY3Rp
dmVUYWliOiJwbHVtZSIsInNob3dpbmciO
nRydWUslm1hc2siOiJub25liwic2NhdHRlc
IINyWciOiJBTK9NQxZliwic2NhdHRlcIIWY
XliOiJ0b3MifX0=](https://doi.org/10.1007/s10584-019-02560-0)

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). (2018). Thematic Series. No Matter of Choice: Displacement in a Changing Climate. <https://www.internal-displacement.org/publications/no-matter-of-choice-displacement-in-a-changing-climate>

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). (2021). *Internal Displacement in a Changing Climate*. https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/grid2021_idmc.pdf

International Organization for Migration (IOM). (2022). *World Migration Report*. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>

İçduygu, A., Sert, D., & Karaçay, A. B. (2009). Türkiye'ye yönelen göç ve sığınma hareketleri ve politikaları üzerine brifing. *Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı*, 1.

İçduygu, A., & Gören, H. (2023). *Exploring Temporal and Topical Dynamics of Research on Climate-Environment-Migration Nexus*. [Manuscript submitted for publication].

Kaczan, D. J., & Orgill-Meyer, J. (2020). The impact of climate change on migration: a synthesis of recent empirical insights. *Climatic Change*, 158(3), 281-300. <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02560-0>

Kelley, C. P., Mohtadi, S., Cane, M. A., Seager, R., & Kushnir, Y. (2015). Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought. *Proceedings of the national Academy of Sciences*, 112(11), 3241-3246. <https://doi.org/10.1073/pnas.1421533112>

Kireççi, M. A., (2022). Küresel Jeopolitik Riskler ve Türkiye'nin Geleceğini Düşünmek, *Uluslararası Güvenlik Sempozyumu*, Polis Akademisi, Antalya.

Koubi, V. (2019). Climate change and conflict. *Annual Review of Political Science*, 22, 343-360. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050317-070830>

Mastrorillo, M., Licker, R., Bohra-Mishra, P., Fagiolo, G., Estes, L. D., & Oppenheimer, M. (2016). The influence of climate variability on internal migration flows in South Africa. *Global Environmental Change*, 39, 155-169. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2016.04.014>

McMichael, C., Farbotko, C., Piggott-McKellar, A., Powell, T., & Kitara, M. (2021). Rising seas, immobilities, and translocality in small island states: Case studies from Fiji and Tuvalu. *Population and Environment*, 43(1), 82-107. <https://doi.org/10.1007/s11111-021-00378-6>

Meteoroloji Gn. Md. (2022). Türkiye'de 2010-2021 Yılları Arasındaki Meteorolojik Afetlerin Yıllara Göre Dağılımı <https://mgm.gov.tr/FILES/genel/raporlar/meteorolojikafetler2010-2021.pdf>

Moore, J. W. (2017). The Capitalocene, Part I: on the nature and origins of our ecological crisis. *The Journal of peasant studies*, 44(3), 594-630. <https://doi.org/10.1080/03066150.2016.1235036>

Myers, N. (1993). Environmental refugees in a globally warmed world. *Bioscience*, 43(11), 752-761.

Nawrotzki, R. J., DeWaard, J., Bakhtsiyarava, M., & Ha, J. T. (2017). Climate shocks and rural-urban migration in Mexico: exploring nonlinearities and thresholds. *Climatic change*, 140(2), 243-258. <https://doi.org/10.1007/s10584-016-1849-0>

Nordqvist, P., & Krampe, F. (2018). *Climate change and violent conflict: sparse evidence from South Asia and South East Asia*. Stockholm International Peace Research Institute. <http://www.jstor.org/stable/resrep24462>

Oakes, R. (2019). Culture, climate change and mobility decisions in Pacific Small Island Developing States. *Population and Environment*, 40(4), 480-503. <https://doi.org/10.1007/s11111-019-00321-w>

Okoth-Obbo, G. (2001). Thirty years on: A legal review of the 1969 OAU Refugee Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in

Africa. *Refugee Survey Quarterly*, 20(1), 79-138.

<https://www.refworld.org/docid/53e1f12c4.html>

Özgüler, H & Yıldız, D. (2020). Consequences of the droughts in the Euphrates-Tigris Basin. *International Journal of Water Management and Diplomacy*, 1(1), 29-40.

Platform on Disaster Displacement, PDD, (2015). *The Nansen Initiative: Disaster-induced CrossBorderDisplacement*. <https://disasterdisplacement.org/wpcontent/uploads/2015/02/PROTECTION-AGENDA-VOLUME-1.pdf>

Quiñones, E. J., Liebenehm, S., & Sharma, R. (2021). Left home high and dry-reduced migration in response to repeated droughts in Thailand and Vietnam. *Population and Environment*, 42(4), 579-621. <https://doi.org/10.1007/s11111-021-00374-w>

Suhrke, A. (1994). Environmental degradation and population flows. *Journal of International Affairs*, 473-496. <https://www.jstor.org/stable/24357292>

Şahin, Ü., & Kurnaz, L. (2014). İklim değişikliği ve kuraklık. *İstanbul Politikalar Merkezi, Kuraklık Raporu, İstanbul*. <https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20200326-02030608.pdf>

Şenol, B. (2021, 20 Aralık). Türkiye'nin Kuraklık Haritası Çıkarıldı: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Alarm Veriyor. *İklim Haber*, <https://www.iklimhaber.org/turkiyenin-kuraklik-haritasi-cikarildi-dogu-ve-guneydogu-anadolu-bolgesi-alarm-veriyor/> adresinden edinilmiştir.

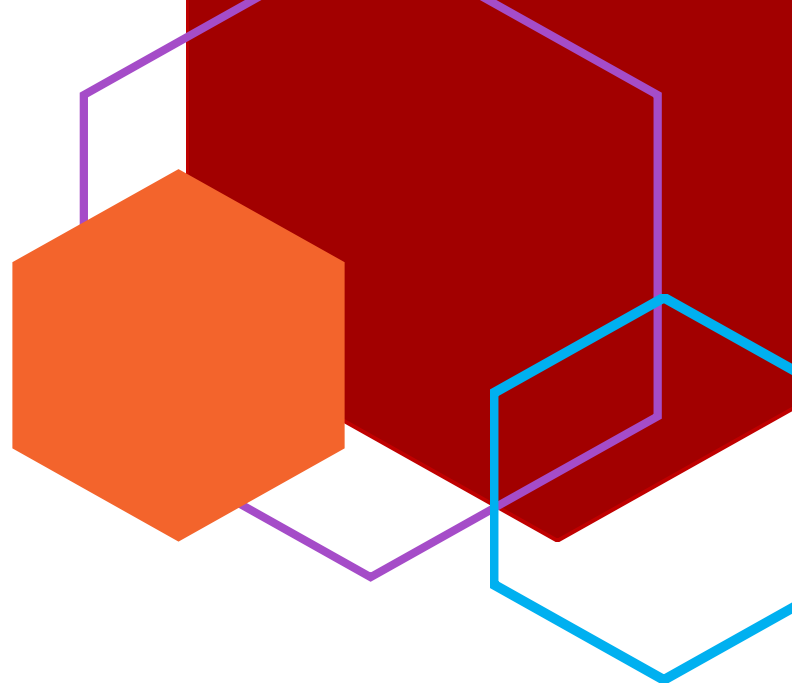
Tan, Y., Liu, X., & Hugo, G. (2015). Exploring relationship between social inequality and adaptations to climate change: evidence from urban household surveys in the Yangtze River delta, China. *Population and Environment*, 36(4), 400-428. <https://doi.org/10.1007/s11111-014-0223-2>

Unutulmaz, K. O. (2007). International retirement migration in Turkey: Dynamics, implications and prospects (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Koç

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

von Soest C (2020) A heated debate: Climate change and conflict in Africa. *GIGA Focus Afrika* (02): 1-9.

Yazdanpanah, M., Thompson, M., & Linnerooth-Bayer, J. (2016). Do Iranian Policy Makers Truly Understand And Dealing with the Risk of Climate Change Regarding Water Resource Management?.

MiReKoc

<https://mirekoc.ku.edu.tr>
mirekoc@ku.edu.tr